

Մալամոզ գիւղին կողմը ուսկէ կը վերաւ դառնար հակայական շրջան մ'ընկելով Ադրիականի վրայ, ուր իր օդանաւը, մանր ու հագիւ նշմարելի թռչունի մը պէս, կը սաւառնէր ալիքներու անդունդներուն և բազմաթիւ առաջատանաւերու վրայ:

Այս ահագին շրջանը նա կը կատարէր շատ քիչ վայրկեաններու մէջ, 6-7 րոպէ: Կանեոյ իր հետ մերթ ուրիշ անձեր ալ բարձրացուց:

Ամէն թռիչքին ալ, Վենետիկեան ամենահեռանդուն երաժշտութեան մը մէջ, ջերմապէս ծափահարուեցաւ ժողովրդեան կողմանէ:

Կանեոյ, իր թռիչքին երկրորդ օրը, այցելեց Ս. Ղազար, Հայոց կղզին, ուր խոր տպաւորութիւններ ունեցաւ Հայոց կեանքին, զարգացման և հիւրասիրութեան մասին:

Կանեոյ բազմաթիւ լուսանկարներ հանեց Ս. Ղազարու այլևայլ դիրքերուն, ինչպէս նուիրեց խմբագրութեանն Ջիշէներու բաժնին իր օդանաւին մէջ քանի լուսանկարները, այլևայլ դիրքերու մէջ, որոնցմէ մէկը հոս կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

ԳԻՐՔԵՐ ՈՒ ԹԵՐԹԵՐ

Բ. Իշխանեան, Հասարակական գաղափարները Բ. Պատկանանի և Ս. Շահազիզի, Թէֆլիս, Օր. Ն. Աղանեան 1910:

Արսէն Տէրտէրեան, Վասն Տէրտէրեան, Երևան, Թիֆլիզ:

Revue des Deux-Mondes, 15 Janvier, 1911:

Այս մեթոդը նոր է մեր մատենագրութեան մէջ, և երբ այս ուղղութեամբ դիտուի մէկ գիծը մեր հասարակական գործիչներու մէջ, կը տեսնուի թէ մինչև հիմայ որքան անճիշդ դատուած ու ներկայացուած են միւս գիծերը: Բայց այս անճշդութիւնը առերեւոյթ է. որովհետև Բ. Իշխանեան չի վերցնէր մարդը իր միջա-

վայրին ու կենաց ամբողջ փուլերուն մէջ, այլ զայն կը նկատէ իր օտարաբոյր մասնագետի աշխատանքին մէջ՝ ուր զայն կը նստեցնէ սեւ աթոռի մը վրայ, ինչպէս ամբաստանեալ մը:

Բ. Իշխանեան քննադատական տարբեր ուղղութիւն պիտի բռնէ բոլորովին, եթէ վերցնէ մարդը ամբողջ և իր միջավայրին մէջ: Զայն զարգացնէ աւելի, քան որոշեալ կէտի մը անդամահատէ:

Յամենայն դէպս փափաքելի է որ հայերէն ֆրէ, կամ ուրիշ ո՛ր և է լեզուով մը: Իր լեզուն այս աշխարհէն չէ:

*
* *

Արսէն Տէրտէրեան ուրիշ կարգի քննադատ է. ընկերաբան մը չէ, հասարակական զաղափարներու հետաժող, այնքան սիրելի Ռուսոյցոյց. քանտոնիզմական խառնածոք մըն է և քանտոնիզմական քննադատ, արուեստագետ մը և արուեստի քննադատ մը միանգամայն:

Փոքրիկ գրուածք և առաջին գրուածքը՝ զոր իրմէ կարգադրել, Վասն Տէրտէրեան, նոր հոգւոյ մը առաջադրութիւնը թողուց վրայ, Բէն իր զաղափարներուն դեռ բոլորովին տիրած լըլլայ և լեզուն դեռ որոշած ու յստակած լըլլայ: Ետ խնամքով գրուած գիրք մըն է, բոլոր խնամքով անոր որ նոր կը սկսի գրել. Տէրտէրեան ուղղութիւն մը ուզած է գծել զեղարուեստի գործերը քննադատելու համար: Մեզի կ'երեւի որ շատ կ'անցայտացնէ զեղարուեստական արտադրութեան զաղափարը, և իր տեսութիւնները դեռ շատ կոյս հոգւոյ մը բազմանքներն են:

Բայց ներկուս կեանք մը կայ Վասն Տէրտէրեան հայտին մէջ. Տէրտէրեան, անշուշտ, պիտի յառաջէ զրահանութեան մէջ և պիտի ծանօթանայ տիեզերական մեծ զուգի գործողներու հետ:

Ինչ պիտի ըլլան այն առեւ իր աշխարհայայցողութիւնները, իր զեղարուեստի ուղղութիւնները: Պննադատութիւնը դեռ պէտք է սպասէ իր գաղափարները յայտնելու համար ինչպէս Տէրտէրեան, նայն և Տէրտէրեանի ազգայնեան տառին: Վասն Տէրտէրեան ևս միշտ քանի մը կարճ ոտանաւորներ կ'արդարեւ կ'ուր: Անոր վրայ թողուցներ են շունչի մը աղաւորութիւնը անասանելի, բայց զրաւի՝ որ կ'արժեւորէ ժողովրդերէն, փառանքներէն, ասպիւններէն, ալիքներէն և բոլոր իրերու ոգիներէն: Ետնէ մը մեզմ և հաճոյական: Տէրտէրեան ալ քննադատութիւն մը ուզած է գտնել որ զեթ այնքան երկրային ըլլայ որքան այս բանաստեղծութիւնը:

Վասն Տէրտէրեան հասարակ ընթերցողներէն վերջ համակրութեամբ կը լեցուի թէ բանաստեղծին համար և թէ քննադատին:

Երկու նոր ու նորը հոգեներն են:

*
* *

Ֆրանսական ամենէն ճշգրիտակաւոր պարբերագիրը կը բարձրակէ սակայ յօդուածներ հրատարակել Թուրքիոյ մասին, որ ուղղակի կամ անուղղակի կը խօսուի նաեւ Հայոց և Հայաստանի մասին։ Որչիւ դէ գոթ Մոնթի տեւութիւնները ոչ միայն Ֆրանսացիներու համար յարգելի են, այլ բոլոր երկրներուն և մանաւանդ այն իւրաքանչիւր երկրին համար զոր կ'ուսումնասիրէ իր քաղաքական տեղեկութիւնները անով մանաւանդ բարձր են, որ իր լաւ ընտրուած յօդուածագիրները ոչ միայն ըմբռնելու կարողութիւն ունին և լաւ պատկերացնելու, այլ և բոլոր միջոցները, նիւթական թէ ճշգրիտական, զբաղուելու բոլոր գիրքերուն վրայ և կապուածութիւնները անմիջական կերպով քննելու։

Եւրոպայ եւ երկաւասարք Թուրքիա սիտադարին ներքեւ Ունէ Պիւնոն, ալքէ կ'անցնէ բոլոր Թուրքիոյ արդի կապուածութիւնն ու կազմակերպութիւնը։ Պիւնոն կը յայտնէ թէ Սահմանադրութեան վերահաստատմամբ կը յուսացուէր թէ հաւասարակշռութիւն կը տիրէր երկրին մէջ և Արեւելեան հարցը կը վերջանար։ Ինչ որ չեղաւ։ Յետոյ կը բացատրէ թէ որքան բարեփոխութեան կարօտ կ'ենար կան աւելցեալ ներքին կազմին մէջ։ Սկսելով երկուստար Թուրքիոյ մէջ՝ նա անոնցմէ մաս մը պարզ գաղափար բախտներ կը գտնէ, գտնոնք որ Ֆրանսա և Զուիցերի ուսած են, առանց փորձի և զործադրական մտքի ու կա-

րողութեան։ Միւս կէտը՝ զինուորական բռնապետներ՝ Գերմանիա ստորոգնելը։ Թուրքաբաւոնը՝ եւրոպական նը, մանաւանդակ հաստատութեանց արտագին կեղեկն ունի միայն զեպ։ Որինաւոր իշխանութեան մէջ՝ ուրիշ իշխանութեան մէջ ալ կայ՝ կուսակցութիւնը, աւելի զօրաւոր ու յաւակնոտ։ Կ'հրազեն այս փոփոխութեամբ Թուրքիոյ ճիւղն սահմանները ինչպէս էր Բայազետի կամ Սիւլէյմանի օրով։ — Տնտեսական կարգին մէջ ամէն բան բարեփոխութեան կարօտ՝ դատարանականը, քաղաքականը, բաշխականը, առեւտրականը, զգոյցականը և սոսիականը։ Հիմնական բարեփոխութեամբ միայն կարելի պիտի ըլլայ կանգնել այն գաւառները, բուրձնի անտառները, որոնք ժամանակաւ Հոմէական հաւրաստութեան ազդեցութիւնն էին։ — Թուրքիա կը ձկարէ փոքր ազգութիւնները լռեցնել։ Նկատելով շրջակայ ազգերուն շահերը՝ իր արդի զինանաւթիտական կայսրութիւնը լաւ է։ Բայց պիտի կորսնցնէ շատ աւելցեալ ճամբարները մը զոյացնէ Գերմանիոյ հետ՝ իրր հովանաւորող նոյն ուղղութեան։ Զօդաւժադիրը կը թելադրէ Թուրքիոյ Հաւանաւ աւելի հաշտ երթալ Ֆրանսայի հետ, որ կը խոստանայ իր բոլոր բարոյական և նիւթական աջակցութիւնը, այս առթիւ անգամ մը ալ զբրերելով ու քննելով Թուրքիոյ վերջին փոխադրութեան առթիւ ծագած ահաւորութիւններն ու թուրքացիութիւնները։

Ունէ Պիւնոն անկեղծ բարեկամ մը կ'երևի Թուրքացի, Գաւառներու բարեգործման համար անհրաժեշտ կը գտնէ սպակեղծութեամբ զրոտութիւնը։

Ք Ա Վ Ա Ն Պ Ա Վ Ա Ն Պ Ա Ն

	Էջ
Հայականութիւն	97
Անգլերէնէն Հ. Գ. — Դասեր Հայոց	
և Հայաստանի հնագոյն պատմութեան	99
Անգլերէնէն Հ. Գ. — Լէօ	107
Տիւրքերէնէն Հ. Ա. — Հոմանիշ բառեր	114

	Էջ
ՀԱՅՈՒՆԻ Հ. Վ. — Մէքէի Աւետարանին Յ տառը Մենագիր կը մնայ	128
Կանեղ Օղանաւորդ	141
Գիրքեր ու թերթեր	143

Ա. Զ. Դ.

Խմբագրութեան ուղղուած այն յօդուածները որ չին տպագրուիր, ետեւ չեն դարձուիր, զորոնք ստանալու համար յօդուածագիրները պարտաւոր են ճանապարհի ծախսը հոգալ։